

NAŠI ŽAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2·80, za pol in četrletno razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ (Radeckega cesta št. 20) v Ljubljani.

Leto II.

Ljubljana, meseca februarja 1904.

Štev. 3.

Anton Dermota:

Politični humoristi.

Tesno postane človeku, če nekaj let opazuje naše politično in javno življenje in tisto, kar vidi, razmotriva z nekega višjega stališča, — s stališča, da se politika ne dela z drobnimi dnevnimi noticami po naših dnevnikih in tednikih in da pravzaprav duhovitost in originalnost politikova ne tiči v tem, če nadkriljuješ svojega nasprotnika v krepkih izrazih. Stakim krepkim izrazom, praviš, si zadel ljudskost, demokratizuješ politične, narodne, socialne, ekonomske . . . potrebe. Dogaja se celo, da se smatrajo taki krepki, jezgroviti, narodni izrazi — za humor, za dovtipnost. Po slovenskih ljudskih shodih se smatra za humor vsako sumničenje, vsako obrekovanje, vsaka laž, samo da je tako zavita, da tistega, ki sumniči, obrekuje, laže, ne moreš prijeti. Čim večja hudobija, tem večja duhovitost. Za humor se prodajajo po shodih in listih celo plitve odvetniške zafrkacije in zavijanja krščanskih duhovnikov. Ne prodajajo se le, ampak vsiljujejo in — kupujejo.

Res je, nekaj dovtipnosti gotovo vidim v tem, če smatraš vse to za duho-

vitost in humor. Še več dovtipnosti tiči v tem, če trdiš, da s tem deluješ v duhu programa, da s tem izobražaš ljudstvo in ga pridobivaš za umevanje političnih problemov in mu vzbujaš zanimanje zanje.

Baš v tem pa tiči humor slovenske politike.

Vprašanje je, da-li je to potrebno — ako hočemo dvigati duševni nivo ljudstva — da se tako izkušamo v takih krepkih duhovitostih? Če res ljudstvo zahteva, da se tako z njim govori? Če ljudstvo — to inteligentno, nadarjeno ljudstvo z nezmočljivim instinktom (tako nezmočljivim, da se čudoma čudim, kako da še ni bilo Slovenca papeža!) ne razume drugače popularizatorjev političnih programov?

Odgovor tem vprašanjem je tak, da ljudstvo samo tega ne zahteva, da ima ono boljši humor, ki mu ga humor naših popularizatorjev le kazi in kviri. Kajti v naši javnosti, to je vendar znano, — niso merodajni proletarci, kateri se cedé od surovosti, ampak pri nas odločujejo akademično izobraženi ljudje,

doktorji, odvetniki, profesorji bogoslovja in pravoslovja, in ti izobraženci, meneč, da zadoščajo potrebam ljudske duše, če krepko govore, vstrezajo edino le svojim temnim — instinktom. Humor tiči baš v tem, da po drugih krajih in pri drugih narodih neizobraženec rad tako nastopa in deluje, kakor da bi bil izobražen, pri nas pa si prizadevajo izobraženci, da bi se vsaj zdeli neizobraženi.

Veliko tega političnega humorja slovenskega se konsumira zlasti v zadnji periodi našega domačega razvoja — takozvanem boju klerikalcev za splošno, tajno in enako volilno pravico.

Priznava se vobče, da je zahteva po splošni, tajni in enaki volilni pravici — moderna; da politika ne raste iz parlamentov, temveč iz ljudstva, in da dobiva tudi v parlamentih le svojo konkretno obliko; da nas le tisto, kar smo izkusili sami, živo poučuje o napakah, ki jih zagrešimo tu ali tam. Večkrat se celopiše, da je število Slovencev majhno. Iz tega majhnega števila se celo izvaja, da imamo zato vse drugačne naloge kot narod, kot mali narod, vse drugačne potrebe in življenjske pogoje nego naši sosedje.

Pri nas se čitajo semtertja svetovni listi, ki nam z viška svojega svetovnega naziranja kažejo, bodisi pozitivno bodisi negativno, kakšen je naš pomen, kje je naš cilj in kakšna so pota k temu cilju. V takih svetovnih listih si opazil, da se ves civilizirani svet čimdalje bolj centralizuje, narodi si postajajo sosedje po vsem svetu: morje, ki je v prejšnjih vekih delilo svet in njegove prebivalce takorekoč nepremostno, jih dandanes spaja, zblizuje, združuje; gore, preko

katerih so si upale nekdanje ptice, v današnjem prometu, današnji tehniki kakor da ne ekzistirajo več. Skratka — svet postaja ožji sam v sebi in bližji sam sebi.

Čital si morda v takem svetovnem listu, da se n. pr. popolnoma resno razmišlja, kako osnovati evropske združene države, da se paralizuje moč ameriške unije. Ali ti ni prišlo na misel, da je to čisto realen cilj v organskem razvoju, do katerega mora priti, baš ker gre za obstanek? Ali si se spomnil ob tem svojega slovenskega naroda, češ, kakšno ulogo naj on igra v tem procesu ob boku svojih mogočnih sosedov? Ali si pomislil, kaj preti nam Slovincem, če se že močni sosedje naši tako hité konsolidirati v organsko celoto? Ali si že čital o svetovni centralizaciji, na katero je opozarjal Palacky Čehe že pred tridesetimi in več leti in o kateri se je pisalo že tudi med Slovenci? V tem svetovnem tekmovanju se gre za to, kdo bo drugega prehitel. In gotovo je, da bo tisti zaostajal, ki ni z doma dovolj utrjen in podprt ekonomsko, socialno in politično. Kdor pa bo zaostajal, bo pomandran od tistih, ki hrumé za njim. In zdaj pa resno, čisto resno vprašanje: ali smo Slovenci že koga prehiteli, ali ne ječimo pod kopiti tistih, ki baš prehajajo preko nas?

To vse si čital, videl, slišal in spoznal. Spoznal si, da treba pognati in potisniti z vsemi močmi naš voz, da ne zaostanemo; da treba pritegniti v sodelovanje vsako, še tako neznatno silo in silico, skrivajočo se v ljudstvu; da je treba te sile in silice poiskati in ne le vabiti jih od daleč. Spoznal si, da čim

kritičnejši je položaj, tem več delavne energije treba razviti. Spoznal si to, kar je nedavno poslanec dr. Eppinger, vodja čeških Nemcev, drastično povedal: „Če se brigamo več za javno življenje, se pravi to direktno varovati svoj žep!“

Vse to bi tedaj utemeljevalo nujno potrebo, da se izvede splošna, tajna in enaka volilna pravica.

Klerikalci kranjski, politični humoristi brez primere, so dejali, da jo zahtevajo; liberalci so jim odgovorili, da so bedaki. Klerikalci na to pridejo zopet: Prijatelji, nismo bedaki; mi zahtevamo le splošno kurijo. Liberalci so pa razumeli klerikalni politični humor in so odklonili tudi to zahtevo. Klerikalci so

prišli še enkrat, češ, dodajte nam par mandatov v kmečki skupini. Liberalci so se jim pa zdaj že smejali: Prijatelji, vi ste humoristi; a mi se razumemo! In zapodeni klerikalni berači so šli med ljudstvo in mu poméli oči. In to inteligentno ljudstvo je verjelo, da hočejo klerikalci izbojevati splošno, tajno in enako volilno pravico! To inteligentno ljudstvo bo tudi verjelo, ako bi klerikalci slučajno dobili po starem volilnem redu večino v deželnem zboru kranjskem, da so klerikalci vpeljali splošno, tajno in enako volilno pravico, čeprav bode volilo po starem sistemu.

Zato se političnim humoristom v kranjski deželi godi dobro, ljudstvu pa slabo.

Dr. L.:

Kako je nastalo delavsko vprašanje.*

Delavsko vprašanje je del modernega socialnega vprašanja. Kakor se moderno socialno vprašanje obče ni moglo razviti, dokler niso bili dani pogoji, tako se samoumevno tudi o delavskem vprašanju posebej ne more govoriti prej, predno ni bilo pogojev, ki bi bili provzročili to gibanje. Stari in srednji vek jih ne poznata, zato je nastalo delavsko vprašanje šele v novejšem času.

Ti pogoji so dvojnega značaja: pravnega in gospodarskega. Pogoji pravnega značaja so: osebna svoboda, zasebno lastništvo, svobodna pogodba med delo-

dajalcem in delojemalcem. Pogoj gospodarskega značaja je razvoj tehnike.

V starem veku, ki traja v narodnogospodarskem oziru od prvih početkov omike pa do enajstega ali dvanajstega stoletja, vlada domače gospodarstvo. To se pravi: Kar se je doma izdelalo, to se je tudi doma porabilo in použilo. Blago se ni izmenjavalo. Življenje je bilo patriarhalično. Denar se je malo rabil. Pojma kapital niso poznali, neznan je bil dobiček, ki ga donaša kapital. Česar ni človek rabil zase, to se je shranilo kot zaklad, ki je ležal mrtev. Sužnji so opravljali, kar danes delavec in obrtnik; poleg tega pa so tudi zvrševali kulturno delo. Bili so brez vseh

* Jedro te razprave se naslanja na izvajanja prof. dr. Horáčka v Pragi pri predavanju o delavskem vprašanju.

osebnih in političnih pravic. Gospodar je delal z njimi, kar je hotel, bili so njegova last kakor je bila živina njegova last. O kakšnem pravnem razmerju med njimi in gospodarjem ni bilo govora. Tako gospodarstvo, kakršno se nam kaže v tej dobi, se imenuje tudi **naturalno gospodarstvo**.

V srednjem veku, to je od dvanajstega do šestnajstega stoletja, imamo čisto drugačen gospodarski značaj. Na kmetih se še kaže naturalno gospodarstvo, toda središče gospodarstva je bilo v mestih pri obrtnikih, ki so se osvobodili suženjstva in dobili posebne pravice. V teh srednjeveških mestih je delo že razdeljeno: eden izdeluje to, drugi ono. Nastajajo posamni stanovi. V zvezi s to razdelitvijo dela je zamenjavanje, kupovanje blaga, kar se je godilo na trgih, ki igrajo v srednjem veku tako veliko ulogo. Obrtniki so drug drugemu prodajali svoje izdelke in drug od drugega kupovali. Niso pa še delali za zalogo, ampak vsak obrtnik je naredil toliko izdelkov, kolikor je mislil, da mu jih bo mogoče prodati. Zamenjavanje ali kupovanje se je vršilo naravnost iz roke v roko brez prekupcev, posredovalcev, trgovine še ni bilo. Kredita še niso poznali, pojem kapital še tudi sedaj ni bil razvit, obresti sicer niso bile čisto neznane, vendar še ni bilo obrestovanje razširjeno. V tej dobi že kroži denar, zato se imenuje to gospodarstvo **denarno** ali pa tudi **mestno**.

Vsa tedanja družba je bila razdeljena na stanove: plemiški, duhovniški, mestni in kmetijski stan. V političnem pomenu je ta družabna uredba t. zv. **fevdalizem**. V gospodarskem zmislu imamō zadružno uredbo, imenovano

cehi, s samoupravnimi določbami, potrjenimi seveda od višjih gosposk. Te določbe (statuti) določujejo delavske razmere, kakor mezdo, delavnik, število učencev, pomagačev, izdelkov itd. Obrtnik ni smel svobodno izdelovati, kolikor in kar bi bil hotel, da so imeli vsi enako dosti dela, da ni preostajalo blaga. Med mojstri in pomagači ni bilo svobodne pogodbe, vse je bilo po statutih določeno. Pomagači so delali večinoma le za naturalija, za hrano, obleko in stanovanje, vse so dobivali od gospodarja, s katerim so se čutili kot ena družina. Cehi pa so tudi skrbeli, da so pomagači po nekaj letih postali samostojni mojstri, potem ko so napravili mojsterski izdelek, tako imenovani „Meisterstück“.

Cehi so uspevali, na Angleškem je n. pr. država sama z zakoni skrbela za to zadružno življenje.

Z novim vekom začenja popolen obrat.

Odkrila se je Amerika, odprla pot v Vzhodno Indijo. Doslej se je prekomorska trgovina osredotočevala glavno v gorenjeitalskih republikah, kakor v Benetkah, Genovi, kjer so se tudi začele razne institucije, ki so se še ohranile dandanes, n. pr. banke, borze. Po odkritju Amerike 1492. leta pa so postale središče prekomorske trgovine dežele ob Atlantskem morju. Prvenstvo je imela Španija, potem Portugalsko in Francosko. Po propadu Španije v sedemnajstem stoletju sta nastopili njeno dedščino Anglija in Nizozemska.

Začenja se kolonialna politika. Države gledajo, kako bi jim naselbine ali kolonije donšale več dobička. Pod pretvezo omike si razširjajo ozemlje.

Nastajajo družbe ali kompanije s tem namenom, da pridobivajo svojim državam posestva v drugih delih sveta. Te družbe so podobne sedanjim akcijskim družbam in obdarjena z velikimi pravicami, da imajo kar celo vlado v prekomorskih deželah. Take družbe so se ustanovile n. pr. na Francoskem, Angleškem.

Naselbine so bile zelo bogate dragih rud, zlasti v Južni Ameriki. V zvezi s to okolnostjo se je pojavil prvi narodno-gospodarski sistem, merkantilizem. Uvažalo se je, kolikor mogoče, mnogo zlata in srebra, da se pomnoži narodno imetje. Izvoz pridelkov so podpirali, ker se s tem steka denar v deželo, nasprotno pa je bil uvoz pridelkov prepovedan, ker odhaja ta denar drugam. Na ta način so podpirali domačo obrtnost.

Na Angleškem in Irskem se je razvila zlasti tekstilna obrtnost. Orodje se

jeboljšalo, nastopili so stroji, začelo se je delati z motorji. S stroji si pomagamo, kjer človeška roka ne zadošča ali ni dovolj okretna za izdelovanje finejših izdelkov ali ne more delati nepretgoma in zelo hitro. Motorji pa se rabijo za koncentracijo strojev. Nastaja tehnična delitev dela, to se pravi: vsak stroj dela svoj določen kos, ne da bi eden stroj naredil ves izdelek sam. Nastopajo veliki podjetniki, ti imajo v svoji službi razne obrtnike, ki so potrebni, da naredijo izdelek. Ta obrtnost v velikem vodi k pojmu kapitala. Kar je prebitka ali dobička, to ne leži mrtvo, ampak se rabi kot kapital za nadaljno produkcijo. Podjetnik sam ne dela nič, ampak le vodi, nadzoruje delo ter skrbi za prodajo. Najema delavne sile, ki delajo ali v njegovi tovarni ali pa jim daje surovine na dom, da jih izdelujejo doma.

Nadaljevanje prihodnjič.

Med. E. Š.:

Psihofiziološki temelj vegetarianizma.

Konec.

Možgani ne morejo več funkcionirati, ker nima kri hrane, oziroma ker je večina krvi v prebavljajlnih organih. Če prihaja v pluća slab zrak, dobiva kri premalo kisika in ni harmonije med njo in med ostalimi organi: blede obrazi, motne oči, težka hoja, melanholija so posledice tega. Če se udje ne gibljejo, kri počasi kroži, oslabi mišičevje in z njim vsi drugi organi. Sto in sto bolezni lega na človeštvo in živalstvo, ki je z njim v dotiki, težkih in kompliciranih: od nahoda do jetike, od migrene

do možganske paralize, od izpaha do ostudnih kožnih bolezni, truma očesnih, želodčnih, kožnih, spolnih bolezni, tako različnih v svojih pojavih, a tako priprostih in enoličnih v svojih postankih. Tisoč in tisoč tokov se razliva po dežju po zemlji, v najrazličnejših oblikah in krajih, po skalovju, po grapah, gozdih — od kod prihajajo? — Iz zraka! A vse te trume bolezni in nesreč, prihajajo iz enega vira — iz psihe družbe se s telesom. Skoro smešno se čuje ta trditev, a vendar je istinita. Hoteč ra-

zumeti temeljna fakta, ne glejmo na njihove surove pojave, tudi ne na zadnje in neposrednje vzroke. Da se snežene plasti spuščajo v dolino podirajoč gozde in vasi ni vzrok kepica, ki je „slučajno“ padla na sneženo odejo in sprožila celo maso. Pravi vzroki so pač drugi in druge. In tudi nedolžni bacil ni vzrok jetike ali tifuza, ali kolere, vzroki so utemeljeni globlje v človeški naravi; vzroki leže v onih finih sferah, katerih se največ ljudi niti ne zaveda, na oni lahki črti, ki meji dušo in telo, na kateri deluje duša na telo, kjer stopa volja v možgane in v ves človeški organizem, v psiho-fiziološki meji.

Da se bo ta trditev zdela marsikomu smešna, je vzrok preomejen pojem, ki ga ima o bolezni. Večina ljudi je mnenja, da je človek bolan, kadar čuti bolečino, da mora leči, ali kadar „se ne počuti dobro“. Ta pojem bolezni je veliko preozek. Človek boleha leta in leta, ne da bi vedel. Večina ljudi, ki hodijo po ulicah in menijo, da so zdravi, so v istini bolni: Leto za letom se človek polagoma zastruplja: s slabim zrakom, s preobilno hrano, z nikotinom v tobaku, z alkoholom v vinu, žganju, pivu, teobrominom v čaju, kreatininom v mesu i. t. d. Leto za letom slabi tem potom pluča, prebavljalne organe, živčevje in celi organizem; vse je slabotno in napeto — in nekega dne pride sapica, ali pa mokrota, ali pa bacilus in človek zboli. „Slabo vreme je bilo vzrok“, pravi, ali „nalezel sem si angino, ali tifuz, ali kako kožno bolezen“. Leto, dve ali še več je prenašalo telo najrazličnejše snovi, ki mu ne odgovarjajo, ki se ne dado asimilirati, ampak krožijo v krvi, dražijo živce in možganska

centra, ali pa leže nakupičeni v drugih organih: pa pride malenkosten vzrok in cel organizem človeški se združi, zbere vse moči, da bi se otresel teh snovi; revolucija nastane v človeku, poskus narave osvoboditi se od tujih, strupenih snovi: in to imenujemo „bolezen“. Vzrok bolezni ni tedaj iskati v premembi vremena ali v delovanju in razširjevanju bacilov, pač pa v protinarnem življenju in počasnem zastrupljanju.

Zakaj se človek zastruplja? Zakaj kadi tobak, pije kavo, vino, pivo, juho, čaj, ko ga vendar vse te snovi ne hranijo, niti mu ne dajejo moči. Poglejmo uradnika, delavca, dijaka! Dela 8—10 ur na dan in zvečer je izmučen. Delavec se je gibal in delal naporno v tovarni, v slabem zraku, uradnik, dijak je sedel cel dan pri knjigah in aktih. A zvečer, mesto da bi se šel sprehajati, kopati, telovaditi, gre v kavarno, gostilno. Kavarne in gostilne so zvečer polne, zrak napolnjen tabačnega dima, ogljikove kisline, duhov po likerjih, znoju, kavi, plinu. Tu žive ljudje trudni, glava jim je težka, udje od sedenja in od hoje utrujeni: iščejo razvedrila in veselja. Kri kroži počasi, nabrala se je v gotovih delih telesa in je slabo razdeljena, možgani delujejo počasi, misli prihajajo in odhajajo težko, predstave so enolične, skratka: v človeku vlada isto razpoloženje, ki ga poleg bolezni najbolj mori: on je dolgočasen in pust. Stopi v kavarno ali gostilno, izpije skodelico črne kave, kozarec piva, kri je dobila nekaj alkohol, a oziroma kofeina, ki kroži po telesu, po celem žilnem sestavu, pride v podaljšan hrtični mozeg in draži tu vasomotorni

centrum. To draženje provzroča, da se žile stisnejo, da kroži kri hitreje in da oblija burneje možganske celice. Misli vstajajo hitreje, predstave se vrste druga za drugo, vse to je pogoj kratkočasia, puščoba je izginila in človek je dosegel, kar je hotel: prišel je v dobro voljo. A isto bi dosegel, če bi šel v telovadnico, ali na polje, hitro hodil in krepko dihal. Ravnotako bi pospešil tok krvi. Ravnotako hitro bi se vrstila misel za mislijo, dobil bi moči in veselja. A kri njegova bi dobila mesto ogljikove kisline in tobačnega dima čistega kisika, ki bi požgal vse one snovi, ki so se nabrale tekom dne v telesu in ki so nerabne. Da je bolj pametno sprehajati se, nego sedeti v kavarni, ve vsakdo instinktivno, ne da bi čul kdaj o kaki fiziološki učni knjigi. Vsakdo ve, toda ne sledi vsakdo boljemu. Kajti veliko komodnejše je izpiti skodelico kave ali čašo piva v veseli družbi, nego odločiti se za polurni izprehod. Kaj je komodnejše, lažje in kaj je boljše, koristnejše, močnejše — v tem tedaj leži teoretična stran vegetarijanizma, da se pa človek nagiba neprestano, dan za dnevom od prvega k drugemu je praktična stran ideje. — Prišli smo do točke, kjer lahko govorimo o psihofiziološki meji, do točke, kjer človek odločuje med aktivnostjo in pasivnostjo, se odločuje, ali bo vplival sam ali pustil vplivati na svoje telo. V teh prvih stadijih se bije boj za vasomotorni centrum: na eni strani stoji volja, na drugi strani dražeče sredstvo (alkohol, nikotin i. t. d.) Malenkostno se bo to marsikomu zdelo in vendar je silne važnosti. Kajti tu so studenci, ki so v začetku bistri in lahki,

ki se pa družijo in tvorijo dalje v nižini široko močvirje. Ti prvi stadiji so tako fini in kratki, da jih začetkom večina niti ne zapazi, ki jih opazijo posamezniki še-le tedaj, ko hočejo popraviti zamujeno. Isti stari boj se bije tu, boj med subjektivnostjo in objektivnostjo, med notranjim človekom in obdajajočo zunanostjo, med brzim, vse prodirajočim in pa med počasno, leno snovnostjo. Gre tu za evolucijo volje, za njeno osvobojenje od njenih najbolj težkih in surovih vezi, vezi neobvladanežga živčevja. Kadilec ne more misliti misli, ne more pisati pisma, da ne bi kadil: volja je izgubila moč, da ne more več sama razburiti možganskih celic in njihovih živcev; kloni glavo, se uda zdražljivim sredstvom in proda za to del prostosti svoje. Vedno bolj izgublja volja svojo vlado v živčevju; dovoljevati mora vstop kri vedno večjim množinam strupov. Z množinami strupov propada volja in slednjič tudi inteligenca. Med elegantnim gospodom, ki sedi v kavarni kadeč fino smodko in srkajoč kavo pri časopisju, pa med bornim proletarcem, ki sedi zunaj na kamnu s steklenico žganja in pije — pije, da se opije, ni kvalitativne, ampak samo kvantitativna razlika. Prvo je studenec v višini, drugo močvirna voda v nižavi. Oba pijeta iz istega namena: pridobiti si komodnim potom blagodejno razpoloženje, kjer zgine mučno dolgočasje in dušna praznота. Živčevje pijanca je že otopelo in za to rabi veliko več dražila. — S tem ne trdim, da propade človek v par letih, če ima slabost kaditi in piti alkoholne pijače vsak dan, ali da mora propasti. Istina je samo, da se je njegovo živčevje radi

sistematičnega vsakdanjega zastrupljanja izpremenilo, izgubilo svojo finost in da ne reagira več tako na impulze volje, ampak bolj na impulze tujih snovij, ki so v krvi. Istina je, da se tako spremenjeno živčevje podeduje. Človek, ki je reden pivce in reden kadilec, ohrani, če je dobil od očeta zdravo in krepko telo, lahko jakost svojega značaja in inteligence celo svoje življenje, kar se dogaja neprestano. Toda kar je bila pri njem samo družbena navada, je pri otrocih nagnjenost in pri vnukih strast, pri pravnukih moralni propad. Take sinove, vnuke, pravnuke vidimo povsod. Strasti so samo potencirane nedolžne navade. Ni treba, da bi se podedovalo nagnjenje k alkoholu, podeduje se pač samo kakovost možganskih celic in centrov po očetu: pri otroku se razvijejo centra in možgani, na katerih se pozna desetletno, dvajsetletno delo očetovo. Otrokalkoholista ni nagnjen k alkoholu, pač pa bi moral razviti veliko več volje, da bi storil isto brez njega, kar store drugi, ki imajo očete abstinentne. Boj je pri njem veliko težji in tako nadaljuje navadno, kar vidi doma in drugod. Med nami je vse polno bledih, slabotnih, nervoznih, k vsem boleznim nagnjenih ljudi; kakor drevje so, ki je vzrastlo na močvirnih tleh. Nikdar niso pili žganja ali kadili smodk, ali častili Venere, a slabotni so, slabe oči imajo, slab želodec in slaba pluća. Mogoče, da so inteligentni, da imajo celo dobro voljo in dobro srce. A živčevje je zdrážljivo, delo jih utruja, razpoloženje se menjuje hitro, še hitreje pogum. Odmev so preteklega grmenja strasti, odsev preteklega življenja staršev. — V tem obstaja velika važnost pro-

filakse. Bolan človek bodi vegetarianec, če hoče ozdraviti; zdrav človek pa bodi vegetarianec, če neče zboleti in če hoče imeti krepko potomstvo.

Moderno antialkoholno gibanje je velikega socialnega pomena. A uspehi tega gibanja se ne bodo večali, če poviša država davek na žganje in pivo in izda zakone. Delo od zunaj je malenkostno delo in skoraj brezuspešno. Pravo delo je vedno le od znotraj na zunaj. Alkoholiki, ki puščajo svoj element, vržejo se z veliko večjo strastjo na druga dražila, celo na petrolej in eter. Kajti isto hočejo najti v drugih sredstvih, kar so našli v alkoholu: ne toliko okusnosti pijače, ampak živčnega razburjenja. Edina pomoč je v popolni abstinenci. Bistvo abstinence je krepjenje volje, neprestana rast od znotraj na zunaj, neprestan poskus obvladati svoje možgane. Ta popolna abstinence, konsekventno izpeljana, je v istini psihofiziološki temelj vegetarianizma. — Kajti emancipacija od nikotina in alkohola je oprostitev samo od najbolj surovih snovi. Človek, ki se osvobodi od teh dveh, se upre, če je konsekventen, sarkofagiji — uživanju mesa. Meso se razlikuje od drugih dražil v tem, da ima poleg dražečih sredstev, mnogo redilne beljakovine in soli: ono siti in razburja obenem. Vsakdo pozna oni nemir, težo in stopnjevanja temperature po obilnem mesnem užitku. Znanstveno je dokazano, da človek lahko živi brez mesa, kar dokazujeta dve tretjini ljudi, ki se hranita z vegetabilijami in ki opravljata najtežja dela. Ker je meso veliko dražje od sadja in žita, sklepa se iz tega lahko, da se ga uživa zato, ker je „bolje“, „pikantneje“, skratka ker ima

iste pogoje v sebi, kakor vsa druga dražila. O velikanskem pomenu čisto vegetabilne nekrvave hrane z gospodarskega, etičnega, estetičnega stališča v tej razpravi ne moremo govoriti. Zadostuje naj, da poudarjamo, da je sarkofagija (uživanje mesa) v naših, modernih razmerah, v mestih, kjer človek 15 ur sedi in 8 ur spi mati cele vrste bolezni. Putika in želodčni katar je nekaj vsakdanjega: preobilno uživanje mesa ju je rodilo. Še resnejša pa je sarkofagija radi tega, ker je v ozki zvezi s svojim bratom alkoholom. A kjer je Bacchus ali Gambrin, tam je blizu Venera (prostitutcija). Alkohol in sifilis je bič, ki bije ljudi in množi trume proletariata: telesnega in duševnega.

Telo človeka, ki je začel reformirati svojo dijeto, postaja vedno fineje in okretnejše, vedno lažje se odreka vsem dražičim sredstvom, vedno bolj se bliža onemu, kar je čisto naravno in nezogibno potrebno.

V kulturnem svetu se čuje neko šumenje, neko gibanje. Vedno jasneja postaja ideja: da prava kultura ne obstaja v množini tovarn in eksporta, tudi ne v lepoti palač in trgov in ne v čudovitosti iznajdb, ampak v temeljni reformi samega sebe. Višek kulture ne nastopi tedaj, ko bo tehnika tako daleč, da bo vsako delo mišic nadomeščeno, ali ko bomo lahko „letali po zraku“, ampak tedaj, ko razvije človek svoje človečanstvo, da se lahko dvigne s svojo osvobojeno voljo in umom v višine, od koder bo motril svojo osebo in telo kot sredstvo in orodje univerzalne inteligence. — Vedno glasnejši in obupnejši je klic po boljših gmotnih razmerah, po večjih užitkih, potratih, po reformah. Storimo prvi korak, reformirajmo svojo osebo, dijeto in vsakdanje življenje. Življenje bode lažje, otroci zdravi, naše telo čilo, um krepak in zmožen z lahkoto biti boj za obstanek. — Reforme socialnih razmer se začenjajo z lastno reformo.

Pregled.

Socializem. Mednarodni socialistični biro je razposlal vabila na prihodni mednarodni kongres, ki se bo vršil od 14. do 20. avgusta 1904 v Amsterdamu. Poleg raznih poročil, obsega dnevni red še sledeče točke: 1.) Splošne določbe socialistične politike. 2.) Generalna stavka. 3.) Strokovno gibanje in politika. 4.) Trusti in brezposelnost. 5.) Mednarodna razsodišča. 6.) Kolonialna politika. 7.) Izseljavanje in naseljevanje. Na kongresu bodo zastopane skoraj vse narodnosti, iz Avstrije pa posebno: Čehi, Nemci, Poljaki, Italijani. Bodo-li tudi Slovenci? Vsekakor priporočamo izvrševalnemu odboru socialnodemokratske stranke v Trstu, da to vprašanje pretresa.

Slovenske socialistične konsumne zadruge. Slovenski socialisti so pričeli v zadnjem času organizirati industrialno ljudstvo tudi na združnem polju. Že nekaj let obstojita delavska konsumna društva v Zagorju ob Savi in Idriji. Nedavno se je otvorila delavska konsumna zadruga v Trstu, kjer delujejo Slovenci in Italijani skupno. Značilno je, da ima ta zadruga precej članov med slovenskimi kmeti v tržaški okolici. V Ljubljani je z novim letom otvorilo svojo prvo prodajalno, ki je okusno urejena, „Splošno konsumno društvo“; tudi v Trbovljah so rudarji otvorili novo konsumno zadrugo. Poleg teh konsumnih združenj še obstoje slovenske

delavske zadruge v Karpani, Sv. Križu, Podgori in se v kratkem ustanove tudi v Nabrežini, Mirnem i. t. d. To je velik in lep na-predek!

Avstrijska socialna demokracija je zborovala od 9. do 13. novembra p. l. na Dunaju. Udeležencev je bilo 140, in sicer: 74 Nemcev, 39 Čehov, 15 Poljakov, 6 Malorusov, 3 Slovenci in 3 Italijani. Dalmacijo je zastopal Hrvat Dorbič, kmetско prebivalstvo Istrije pa Jožef baron Lazzarini, veleposestnik iz Albane. Prišla sta tudi dva zastopnika iz Nemčije, 2 iz Ogrske in 1 iz Hrvaške. Razen poročil 6 narodnih izvrševalnih odborov in skupnega izvrševalnega odbora ter poročila socialistične državnozborske delegacije se je obravnavalo: o dualizmu in socialni demokraciji, volilnem gibanju, avstrijski socialni politiki, mednarodnem kongresu, konsumnih zadrugah in alkoholnem vprašanju. Posebno zanimiva je bila razprava o militarizmu in socialni politiki. Kongres je bil v vsakem oziru sijajna manifestacija avstrijskega proletariata.

V Galiciji so zmagali socialni demokrati pri volitvah v okrajne bolniške blagajne v Stanislavu, Kolomeji in Brodyju. Pri tej priliki je policija v Stanislavu ustrelila dva gimnazista in enega delavca. Ljudstvo je pobilo šipe na sodnem poslopu.

Dr. Estera Golde. Kako preganja pruska vlada poznanske Poljake je znana stvar. Baš sedaj zopet pozdravljamo eno njenih žrtev. Poljakinja Dr. Estera Golde, urednica socialističnega delavskega lista (*Gazeta Rabotnicza*) je prišla iz ječe, kjer je prebila pol-drugo leto. Vsled socialistične agitacije je postala žrtev pruskega pravosodstva. Iz ječe je prišla zelo bolna.

Strokovni kongres južnih pokrajin Avstrije je zboroval 6. januarja v tržaškem Delavskem domu. Dnevni red je obsegal med drugim: Poročilo strokovne komisije in točki: važnost centralnih strokovnih organizacij in tržaško tajništvo. Navzočih je bilo 65 poslancev. O delovanju tajništva je poročal Kopač v slovenskem in Spongia v italijanskem jeziku. Posebna resolucija, ki se je sprejela, odobruje postopanje tržaške strokovne komisije pri generalni stavki. Nadalje se je zbor izrekel, da je oblika centralnih organizacij naj-

bolj potrebna in pripravna za delavce. Prav mnogo govornikov je poudarjalo potrebo, da razširi komisija svoje delovanje tudi na deželo in se pri tem ozira na malega kmeta.

Italijanska socialna demokracija v Avstriji je imela svoj letošnji kongres 3. in 4. januarja t. l. v Trstu. Poleg delegatov so bili tudi navzoči: poslanec dr. Ellenbogen z Dunaja, Dorbič iz Dalmacije in dva odposlanca slovenskih socialistov. Zbor se je vršil v lepem redu.

Nemška socialna demokracija se je zopet pomnožila z enim poslancem v osrednjem parlamentu. Pri državnozborski dopolnilni volitvi Reichenbach-Anerbach je bil namreč izvoljen sodrug Adolf Hoffmann, ki je obenem tudi občinski svetnik v Berlinu. Dobil je 9749 glasov.

Italija. Ko je nedavno italijanski ministrski predsednik Giolitti sestavljal svoj kabinet, je prosil tudi sodruga Turatija in Bissolatija (prejšnjega urednika rimskega „Avantija“), da vstopita v njegovo ministrstvo. Toda Turati in Bissolati sta ponudena jima ministrska mesta odklonila. Turati je sedaj v listu „Critica Sociale“ pojasnil svojo odklonitev. Pravi, da ste v italijanski socialni demokraciji dve tendenci: zmerna in revolucionarna. Vsled tega stranka trpi na svoji notranji moči, ker prepir za te dve tendenci čisto izčrpuje njeno moč v politiki. Turati bi se torej ne mogel naslanjati v ministrstvu na dovolj močno stranko in je bil vsled tega primoran odkloniti ponudeno mu mesto. Kakor znano je na Italijanskem vodja revolucionarnih socialistov vseučilišni profesor Ferri, vodja zmernih ali reformnih socialistov pa Turati.

V švedskem mestu Eskilstuna so pri zadnjih občinskih volitvah zmagali socialni demokrati s svojim kandidatom Fladinom. Ta zmaga je pomenljiva iz tega vzroka, ker občinski volilni red daje bogatim meščanom do 100 volilnih glasov, med tem ko so delavci od volilne pravice skoraj čisto izključeni.

Občinske volitve v Londonu. Stranka naprednjakov je v zvezi z delavsko stranko zmagala pri teh volitvah s 174 kandidati in je izgubila 22 sedežev. Koliko je med temi 174 izvoljenimi občinskimi svetniki pravih socialistov, pa ni znano.

Deželni odbor nemških in avstro-ogrskih socialistov v Švici predlaga, da se postavi na dnevni red prihodnjega mednarodnega socialističnega kongresa tudi točka: Mednarodna solidarnost. To pa zato, ker se drugih mednarodnih kongresov, ki jih priredi meščanstvo, udeležujejo tudi socialisti. Ker pa je to že mnogokrat provzročilo nepotrebne razpore med socialističnimi organizacijami, je leta odbor mnenja, da se kongres izreče, ali se sme socialist udeleževati takih kongresov, ali ne.

Španske občinske volitve. Pri zadnjih občinskih volitvah v Španiji je bilo izvoljenih 4009 monarhistov, 975 republikancev, 80 karlistov ter 61 socialistov. Dosedaj so sedeli socialisti v 15 občinah s 45 zastopniki. Pridobili so torej 16 sedežev.

Japonski socializem. V Osaki na Japonskem je izbruhnila stavka. Ker pa je ravno tedaj izdala japonska socialistična stranka zbirko socialističnih pesmi, je vlada iste z ozirom na stavko in „javen red“ zaplenila. Človek bi mislil, da je te pesmi napisal kak nevaren revolucionar. Napisal pa jih je neki japonski častnik. Japonska vlada je namreč poslala na državne stroške štiri častnike v Evropo, da proučujejo socialno vprašanje. Trije od teh štirih častnikov so se vrnili domov kot socialni demokratje. Eden od teh treh pa je pisatelj konfiskovanih pesmi. In to je zanimivo!

Štrajk v Krimičavu. Tekstilni delavci v Krimičavu na Saškem so pričeli dne 19. januarja zopet delati in udali so se brezpogojno. Nad 7000 delavcev in delavk je bilo pri tem boju, ki ni imel drugega namena, kakor priboriti deseturni delavnik. Marsikje na Nemškem imajo delavci že deveturni in osemurni delavnik. Zakaj so se udali? Ali so se morali udati? Komaj 200 tovarnarjev je brezvestno naglašalo, da ta stavka nima namena priboriti skrajšanja delavnega časa, ampak je le poskus o moči organizacije. V tem mnenju jih je podpirala zveza nemških industrijcev, vlada in duhovščina. Vlada je postopala napram delavcem kakor je navada. V tem času niso veljale za delavce državne pravice kot za državljane. Delavci se niso smeli shajati, javni lokali so se morali rano zapirati in gorje, če so opazili, da se pazi na stavkokaze.

Bil je tukaj nemški državljan ob obstoječih takozvanih pravičnih zakonih brez ravnopravnosti, čisto navaden suženj kapitalistov, katerim v varstvo je država oborožila vojake in žandarje, tista država, ki bi morala popolnoma enako braniti koristi obeh strank v primerni obliki. Delavci so zamudili vsled štrajka eno sezono in sedaj se pričinja druga. Nastalo je vprašanje, kakšne posledice bi imel štrajk, če zamude še eno sezono. Že prva sezona je prizadela krimičavski tkaninski industriji mnogo škode. Trg, ki ga je imela prej, se je znatno zmanjšal, in še ena sezona štrajka bi bila prav lahko uničila Krimičav sam, ker je odvisen od te industrije. Zakaj se niso tovarnarji sami udali? Zveza industrijcev je obljubila tovarnarjem podpore, in sicer jim je dala 30.000 mark, ki jih je toliko prevzela, da v svoji kapitalistiški ošabnosti niti opazili niso, da jih industriji izrabljajo kot poskusilo zoper delavsko organizacijo. Tovarnarji bi bili pri tem boju gotovo podlegli, ako bi delavstvo ne bilo s svojo premišljeno taktiko izprevidelo, da je mogoče ohraniti tamošnjo industrijo, le če se delo zopet prične. Gotovo je padlo pri tem mnogo žrtev. Brezvestnost kapitalistička ni prav nič štedila s svojim maščevanjem in tukaj tudi ob zopetnem sprejemu dela ni bilo „domovine“, ki bi bila branila svoje sine. Podjetniki so dosledno odklanjali vsako sporazumljenje. In sedaj, ko se je sklenilo iti zopet v delo, niso se zahtevala znova pogajanja, ker bi bil v tem videli tovarnarji priliko za prikratitev in poslabšanje doslejnjih razmer. Delavci niso torej hoteli kapitulirati pred tovarnarji, marveč so molče prijeli za delo, da se ohrani industrija, da se ohrani Krimičav. Za konec tega štrajka je bil še en moment, ki je v tesni zvezi z vsem tem. Z uničenjem tamošnje industrije bi bilo ogromno število delavstva brez zasluzka. Da, nad 200.000 mark so nabrali delavci za štrajkujoče; redne tedenske prispevke so vpeljali v ta namen in vendar je bilo pričakovati, da bi se bile podpore zmanjšale po dveh, treh mesecih. Vsled propale industrije bi bilo pa podpirati par tisoč ljudi nedogledno dolgo. Vsi ti momenti so torej prisilili delavske zaupnike, da so sklenili korak, ki more materijelno najmanj škodovati. Krimičavski tkalci so pričeli delo,

a niso bili premagani, vrnili so se v delo, da zbero svoje moči in stopijo v boj, ki bo pravičnejši in uspešnejši.

V nemški državi Gotha je mestni zastop sklenil uvesti invalidno podporo in podporo za zaostale svojce mestnih delavcev. Najnižja invalidna podpora je 30 odstotkov zadnje plače, in sicer 240 mark. Ako ima delavec ženo in otroke, se ta podpora razmerno zviša: če je žena stara 60 let, se zviša podpora za 10 odstotkov; za otroke, še ne 16 let stare, se zviša podpora tudi za 10 odstotkov. Podpora za vdove znaša začetkoma tudi 10 odstotkov, toda zviša se za vsakih 15 let za en odstotek. Tudi sirotam se bo delila podpora.

V Krefeldu na Nemškem so štrajkali zidarji 15 tednov, in k sreči ne zaman, ker dosegli so, da so podjetniki priznali tarif.

Ogrsko. Iz ene uradne statistike posnamemo, da zasluži tretjina tvorniških delavcev 9 K na teden; nad polovica tvorniških delavcev zasluži na teden 11 do 13 K.

Na Württemberskem (Nemčija) je ministrstvo nastavilo v obrtno-nadzorstvenem uradu tri pomočne uradnike-delavce! To je prvi korak, da se uresniči zahteva delavcev po nadzornikih, ki so bili sami delavci. Tudi pri nas se bo moralo v doglednem času tej zahtevi ustreči.

Francoska. V Parizu je ostavilo delo 2500 zlatarjev. Zahtevajo, da se uvede deveturni delavni čas.

Razno. Schäffle. V Nemčiji je umrl nemški socialni pisatelj dr. A. Schäffle, katerega spisi o socialnem vprašanju in socializmu so zelo razširjeni. Na slovenski jezik je prestavljen njegov spis: „Jedro socializma“, ki je izšel v nekdanjem „Glasu“ in katerega je prevel gosp. D. Lončar. Schäffle je bil svoječasno avstrijski finančni minister in se je do zadnjega bavil z narodnogospodarskimi vprašanji. Bil je nasprotnik socialne demokracije, toda vedno načelen in pravičen. In to mu daje ugled med vsemi strankarji. Največje in najboljše njegovo delo je knjiga „kapitalizem in socializem“, v kateri so zbrana njegova dunajska predavanja. Marxa je Schäffle zelo čislal in sodil objektivno, kot mislec misleca. Posedoval je ogromno znanje, a ker se ni strašil glasno povedati svojih misli, ga je buržoazija prezirala, tako, da je izgubil ta pravičen znanstvenik skoraj neopazeno s sveta.

As.

Mestni asil v Berlinu. V mestnem asilu berlinskem je v lanskem letu prenočevalo 570.298 oseb, in sicer 547.395 moških in 22.906 žensk.

Transvaal. Ker so „beli“ delavci (Evropejci) predragi, je deželni svet transvaalski sklenil, da smejo v deželo Mongolci, katerim dosedaj ni bilo dovoljeno naseljevanje v tej deželi.

Največje industrijsko mesto na Saškem so Draždane. Tu je 1624 tvornic ter 37.231 tvorniških delavcev in 17.727 tvorniških delavk. Mesto Lipsko ima sicer 192 tvornic manj (ima 1432 industrialnih obratov), toda šteje 12.226 delavcev in delavk več nego Draždane.

Kako so nemški tiskarji radodarni, nam dokazuje, da so za štrajkujoče delavce v Krimičavu tiskarji na Lipskem nabrali na dveh pobiralnih polah 2696 K. Razen tega so podarili štrajkujočim iz svoje krajne blagajne 2400 K.

Po poročilu angleškega trgovskega ministrstva se je l. 1902. pridobilo premoga v petih najvažnejših deželah za premog: Angleška 227 milijonov ton, Združene države Severne Amerike 268 milijonov ton, Nemčija 107 milijonov ton, Francija 29 milijonov ton in Belgija 22 milijonov ton. V teh premogokopih dela na Angleškem 805.100 rudarjev, v Združenih državah Severne Amerike 485.544 rudarjev, na Nemškem 448.000 rudarjev, v Franciji 159.957 rudarjev. Največ premoga se je leta 1902. porabilo v Združenih državah Severne Amerike, in sicer 265 milijonov ton, potem slede: Angleška 166 milijonov ton, Nemčija 95 milijonov ton, Francija 48 milijonov ton in Belgija 19 milijonov ton.

J. S. Machar:

Monolog svetega Petra.

Pekočega nedeljskega popoldneva je sveti Peter sedel v prijetnem hladu obokane izbe, v stolpu, dvigajočem se nad vratni nebeškega kraljestva. Izleknil se je tako, da mu je plešasta glava omahnila na mehko naslanjalo starega stola. Prešinjal ga je mir, kakršen navdaja človeka, kateri baš prebavlja nenavaden obed. V naročju je sklenil roke in, dočim je tam doli nekje daleč plavala zemška obla v višnjevkasti soparici, protkani z milijoni zlatih solnčnih niti, govoril tiho sam s seboj:

„Meni to nič ni mari. Jaz se ne izpremenim. Simon Peter sem in Simon Peter ostanem. Kristus ve to. In ve, da ga imam rad. Toda vedno ne bom ponavljal tega. Nečem. Nisem krasoslovec. Ta-le sveti Janez Evangelist! Kakor se je obnašal na svetu, tako se vede še dandanes! Vedno je Kristusu za petami, vedno mu brenči na ušesa, mojster gori, mojster doli. Z njim vred pa Zebedejeva stara. In sveti Janez vsak hip potegne iz žepa kakšen spisek v verzih in deklamira in opleta z rokami. Od spodaj dobiva to, s sveta, baje to pišejo mladenci, ki so sicer pametni, pravijo, da so dekadentje. Jaz tega ne razumem. V tem ni smisla. Tu vrstica o gnilobi in ošabnosti, ondi vrstica o Kristusu — in sveti Janez kar zdihuje v razkošju. Seveda, saj že tista njegova Apokalipsa — pa kaj bi govoril. In Kristus — dobrota — poslušša in poslušša in zre s svojim mirnim, svetim pogledom na Janeza, in Janez si misli, da mu dela veselje. In sveti Pavell

Zopet z druge strani govori vanj o politiki. Tak advokat. Same besede so ga — kakor na svetu, in če nima baš Kristusa, pa krene med angelske kore ali med svetnike in svetnice, ter zopet govorančari. Iz časopisov izve vse to. Uvodnike se uči na pamet, semtertja pobere kakšno poročilo iz parlamenta, z volilnih shodov. Vraga — — — eh, človek se ne more premagati, da ne bi . . . res je tako, Kristus ne bi smel dovoliti, da prihajajo sem časopisi! Seve, to je nekaj za svetega Pavla! In že tu snuje stranke, hoče, da bi tu bila konstitucija, deželni zbori, poslanci. In časopisi. Tu zahteva splošno volilno pravico. Toda jaz sem mu zadnjič pokazal. Vprašam ga, kako to misli: ali bodo potem „blaženi“ ravnotako glasovali kakor „svetniki“, ali bode n. pr. glas blaženega Sarkandra ravno toliko zalegel kakor njegov, svetega Pavla glas. Tedaj se je pa sveti Pavel začel zvijati: z njim da je stvar drugačna, češ, on je bil že na svetu rimski meščan, potem apostol, da se tedaj ne more govoriti pri njem o primerjanju s kakšnim takim-le Sarkandrom. Jaz sem preprost ribič, to mi pa ne gre v glavo. Demokrat sem, kakor sem bil na svetu. Blaženi — sveti — meni je vse eno. Vem, vem, da jih je premnogo, ki bi mi zato radi nataknili pasjo glavo. Sveti Janez Evangelist — ta aristokrat! Ampak jaz mu o priliki povem svoje mnenje. Tisto obrekovanje o Kajfovem petelinu ima on in samo on na vesti. Že na svetu je to napisal in tukaj zdaj po-

navlja, dasi ga nihče ne vpraša za to. Sveti Tomaž ima prav. Pripoveduje o njem, da je to nebeški pav. Tomaža imam rad. Razumen, preudaren, previden je, ne prenašli se, opazuje vse, govori pa malo. In kadar govori, tedaj samo čisto resnico. Tu ni mnogo takih.

Kje pa je danes mojster Jan Hus? Bržkone gleda skozi kakšno okence tja dol na svoje Češko. Ljubezniv, zlat človek. Celo tista njegova trdovratnost je taka, da bi jo kar poljubljaj. Takrat . . . vroče je bilo kakor danes . . . Ko je prihajal, je bil slovesen dan. Vsi angelci z bobenčki, z goslimi in trobentami so ga pričakovali v rožastih paradnih suknjicah pri vhodu. Svete device in svetnice s košaricami, polnimi cvetličja, so stale v nepreglednem špalirju. Naproti pa mu je šel Kristus, v kraljevem slavnostnem oblačilu, tistem belem kakor sneg, katero je imel na gori Tabor, posutem z zvezdami, in z avreolo iz majnikove jutranje zarje okrog glave. In mojster Hus je vstopil s svojim mirnim, pritajenim izrazom sreče v velikih rjavih očeh in otrepaval s svoje halje zadnje oblačke dima od pozemske grmade ter se zgrudil pred Kristusom na kolena. Angelci so zaigrali tuš, da se je nebeško kraljestvo kar treslo, svete device in svetnice so posipale rože na pot, in Kristus ga je dvignil, objel, poljubil ter mu dejal: „Bratec . . .“ A odtlej pri nas nismo več imeli podobnega slavja . . .

Banda! Tega človeka so na svetu sežgali v imenu Kristusa! Škofje, prelatje . . . Bajе naši nasledniki na zemlji! Kristus je predober. Bog oče je drugače ukrenil s Sodomo in Gomoro. Ve-

soljni potop je bil tudi umesten. Jezim se in po pravici. V sebi čutim čast. Na svetu se postavi človek v Rimu na prestol in pravi se: naslednik svetega Petra! Hvala lepa za takega-le Aleksandra VI., Janeza XXIII., Pavla II. in „nezmotljivega“ Pija IX.! Moji nasledniki! Če pa sveti Pavel vendar-le osnuje svoj list, dam vanj izjavo: „Jaz, sveti Peter, ribič, apostol, nebeški demokrat, izjavljam, da s svojimi tako zvanimi nasledniki v Rimu nisem bil, nisem in ne bodem v nobeni zvezi, in opozarjam vsakogar, da bi jim na moje ime nič ne posojal, ne dajal in ne verjel, kajti jaz ne bom zanje nič plačeval, izvrševal ali vračal.“ Tako napravim. Nekoč je prišel sveti Avguštín, tisti modrijan, ki je pa veliko čital, prinesel neko knjigo in rekel: „Poglej, Peter, to je star grški pesnik, živel je v polpetem stoletju pred Kristusom, imenoval se je Evripid in je napisal to-le: Častilačna in ničvredna sodrga so ti duhovniki. Z njimi ni nič in za nič niso —“, in sveti Avguštín se je tako malo zvito nasmejal in ponavljaj: „Polpeto stoletje pred Kristusom!“ — „In še danes je to res!“ sem dejal jaz. Avguštín je zardel in odšel. Od vekomaj je ta kasta na svetu enaka. Če je treba, le boga izpremeni, sama pa ostane ista. Leviti, farizeji, pismarji, Saducejci, bramani, šejki, pastori, fajmoštri, popje, menihi, vsi, vsi so ista družčina. Žive in rede se od svojega boga kakor paraziti. Brama, Buda, Bal, Jupiter, Jehova, Kristus, bog Mohamedov — vse eno jim je, križajo, usmrtijo, mučijo tega, če drugi prihaja v modo. Pa i tega imajo le na ustnicah, njihovo srce pa je daleč od njega. Dobri mojster Hus! On je

hotel imeti to kasto po Kristusovem srcu — dali so mu grmado — in v imenu Gospoda Kristusa . . . banda!

Kje se neki tako dolgo mudi mojster Jan? Kaj je zopet zapazil med svojimi Čehi? Resnično, rad jih ima. Nič mu ne uide. Oni dan je prišel in zdihnil: „Pri nas je hudo, Peter. Štefani pl. Palčevski lezejo na dan in divjajo. Iznova me ovajajo. Zopet bi me sežgali“. Baš je bil navzoč sveti Pavel. „Ah,“ pravi živo, „izdajajo časopise, mojster Jan. Vem, ‚Križ,‘ ‚Marie,‘ ‚Čech,‘ ‚Vlast,‘ — lep kvadruplet“. Mene je ujezilo: „Kaj, take spake si upajo nazivati z imenom matere Božje in z imenom svetega znamenja krščanstva? ‚Marie,‘ ‚Križ,‘? „Pavel se je nasmejal: „Čakaj, brate, ko bomo mi tu imeli parlament, zaplešemo s to zgago tam doli drugače. Gospod Kristus vse trpi, to je napačno. Ko bomo mi deležni vlade, boš videl!“ Mojstru Husu je pa

bilo žal teh ljudi. Kajti kaj z njimi, če bodo brez kruha, nepreskrbljeni itd. „Lari, fari“, je menil Pavel, „znano mi je to in vem si pomagati. Povemo jim na kratko: Zdaj naj govore dejanja. Brynych, Škrdle, Peter Kopal naj gredo za misionarje med Kitajce in Hotentote — naj pokažejo, kako mislijo z naukom Gospoda Kristusa v resnici.“ — „In Ulrik Seykora Kostelecky“, je vprašal skrbno mojster Jan. „Hm, to je druga. Posvečen ni, latinski ne zna dosti, jaz pa sem v teh stvareh vendar le precej rigorozen — toda že vem: v redakciji ‚Čecha‘ je morda marsikaj vjel — napravimo ga pri svetem Vidu za cerkovnika.“

Svetemu Petru so lezle trepalnice črez oči, v tem pa je začul znane tihe korake. Šinil je kvišku. Mojster Jan Hus je prišel na besedo . . .

Iz knjige „I. S. Machar: Knihy feuilletonu“. I. V Pragi 1901.

Književnost.

Štiridesetletnica I. S. Macharja. I. S. Machar praznuje 29. februarja t. l. štiridesetletnico svojega rojstva. Zanimivo je, da je poslednjikrat godoval leta 1896. Rojen 29. februarja more namreč praznovati svoj rojstni dan šele vsako prestopno leto. Leto 1900. pa ni bilo prestopno, ker je izmed let, začenjajočih novo stoletje, samo tisto prestopno, ki je deljivo s 400, kar 1900 ni. Tako more I. S. Machar šele po osmih letih zopet enkrat praznovati svoj rojstni dan. To priliko porabijo njegovi prijatelji in častilci, da prirede njemu na čast večere s predavanji o njegovem delovanju in pomenu. Tudi „Naši Zapiski“ se uvrščajo med njegove častilce, želeč pesniku svobode, resnice in pravice še mnogo let!

Na klancu. Naša beletristična literatura je obogatela v zadnjih mesecih za nekaj novih

knjig. Slovenska Matica je izdala v svoji Knezovi knjižici krasno delo „Na klancu“, katero zamoremo prištevati med najboljša dela, kar jih je poteklo izpod peresa duhovitega našega beletrista Ivana Cankarja. Nekaj čudovitega počiva nad to žalostno povestjo, ki se godi na zapuščenem, siromašnem klancu malega slovenskega trga; na klancu siromakov, ki se rode in umirajo v uboštvu in pomanjkanju. Obsojeni so na smrt: vsi od početka. Pač požene včasih tudi na sesušenem drevesu mladika in ljudje gledajo, ko izbrsti popje, strme in pričakujejo čudnih reči . . ., toda mladika na sesušenem drevesu izbrsti — in pogine . . . Tako pogine vse . . . vse, kar je že o rojstvu obsojeno na smrt. Upanje, ta zvesti spremljevalec najbednejših živi tudi na klancu, Francika na primer je tekla dolgo, dolgo do konca

sveta, do konca življenja, dokler ni padla na kolena na obraz, ter žalostno umrla v naročju izgubljenega, prav tako bednega sina. To smrt celo življenje trpeče žene nam slika pisatelj s fineso psihologije, kakršna je lastna samo njemu med vsemi slovenskimi beletristi. V linijah, barvah in detajlih je Cankar med Slovenci nedosežen mojster. Krasota njegovega jezika človeka uspava, da se mu zdi, kot bi poslušal globoko muziko življenja, ubrano na najfinejših strunah. Podlaga kompoziciji njegovih del je malenkostna; delo „Na klanecu“ obstoji iz samih skic, katere veže rahla, komaj čuteča nit v harmonično celoto duše... Nekaj čudovitega, nekaj finega počiva nad to povestjo, nekaj, kar ni nikjer povedano, nekaj, kar čuti človek samo globoko v svoji notranjosti, ko prečita knjigo in se mu zagledajo barv in linij pijane oči tja v daljavo... Od vzhoda do zahoda gledajo oči, od severa do juga, duša pa trepeče v spoznanju, kajti: „Klanec siromakov je vsa prostrana pokrajina pred njim, po vsej prostrani pokrajini so hodili ponižno sključeni, vdani siromaki, ki jim je bilo siromaštvo v srcu in ki so bili v srcu siromaki, če so se veselo smejali in če so imeli rdeče obraze in pošteno obleko. Neizmeren klanec siromakov je bil pred njim in narod hlapcev je stanoval na klanecu“.

„Obsojeni so na smrt — ves trud, prijatelj, je brezuspešen in zato neumen; preobleci jih na zunaj, v srcu so hlapci in obsojeni na smrt!...“

To je tisto čudovito v tej knjigi, kar čuti človek globoko v svoji duši, ko odloži knjigo in se mu zagledajo oči tja daleč po tej žalostni ravnini ter mu je žalostno v duši, ko spozna, da je tudi on sam eden izmed teh mnogih in da živi tudi on na klanecu narodovega siromaštva, trpljenja in velikega upanja... To je tisto žalostno, kar čuti človek v srcu

ko gleda te berače, poslušá njih pogovore in čuti z njimi tisto veliko upanje in mrzlo resignacijo čevljarja Tomaža... Ko pa se ozre krog sebe, vidi, da je tudi sam med njimi, da je tudi del njegove duše prikovan na klanec siromakov... Zatem pa se zbudi v njem neka velika moč, morda samo novo upanje. Pred njim vstaja mlado življenje, življenje mladine, močne in zdrave, vesele in razposajene in delavne in upov polne. Mladine s krepkimi mišicami in zdravimi dušami; mladine s smehom na obrazu in ponosom v duši. In človek se smeje, ko odloži knjigo in je vesel, da je našel v knjigi tisto čudovito, neizgovorjeno. In vesel je človek te krasne povesti, ki je potekla izpod peresa duhovitega našega Cankarja, kateri ima fino oko in roko, kateri vidi globoko v dušo človeško, pozna njene najmanjše detajle, kateri pa ni nikdar zadovoljen, gleda povsod temno in je naravnost velik v svoji negativnosti, močan v svojem sarkazmu in ironiji, krasen v svojih sanjah, nedosežen v stihih... toda podoben človeku, ki išče samega sebe in ki se ne more nikdar zadovoljiti... Junak velikega teksta. I. V.

Iz nižin življenja. Zbirka novel in črtic, Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K. Izdali „Naši Zapiski“. Ta knjiga je našla dosedaj že dosti odmeva.

„Mala knjižica Naših zapiskov“, 1. in 2. številka, je izšla. Prva številka obsega 16 strani malega formata in obsega „Vun enako volilno pravico! Proč s carino na živila!“ Cena 4 h. Druga številka obsega „Program socialne demokracije“. Naklada znaša več tisoč izvodov. Te publikacije so zelo pravne vzbuditi med ljudstvom zanimanje za politične dogodke.

Spominjajte se tiskovnega sklada „Naših zapiskov!“

Daroval je: „Neimenovani“ 7 K 20 h. Živel!

Izdajatelj in odgovorni urednik Jožef Breskvar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.